

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalouden koulutusohjelma / Julkishallinto ja juridiikka

Maija-Lotta Mönttinen

LAHDEN OIKEUSAPUTOIMISTON EDUNVALVONTAYKSIKÖN YLEISTEN
EDUNVALVOJIEN JA HÄMEEN MAISTRAATIN TEHTÄVÄT JA TYÖNJAKO
LUPA-ASIOISSA

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalous

MÖNTTINEN, LOTTA

Lahden oikeusaputoimiston edunvalvontayksikön
yleisten edunvalvojien ja Hämeen maistraatin tehtävät
ja työnjako lupa-asioissa

Opinnäytetyö

30 sivua + 3 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Päivi Ollila

Toimeksiantaja

Lahden oikeusaputoimisto, edunvalvontayksikkö

Lokakuu 2012

Avainsanat

lupahakemus, edunvalvonta, maistraatti

Opinnäytetyö käsittelee yleisessä edunvalvonnassa olevien päämiesten puolesta tehtäviä luvanvaraisia oikeustoimia. Luvanvaraisista oikeustoimista sekä niiden hakemisesta ja menettelytavoista on vähän julkaistua tietoa kaikkien saatavilla, ja opinnäytetyön tarkoitus on koota kirjallisuuden sekä viranomaisten haastatteluiden antia yhteen. Työssä perehdytään aikaan ennen uutta lakia holhoustoimesta sekä holhouslainsäädännön uudistamiseen ja painotetaan Lahden oikeusaputoimiston yleisten edunvalvojien sekä Hämeen maistraatin Lahden yksikön henkikirjoittajan kannanottoja menettelytapoihin haettaessa lupaa päämiehen oikeustointia varten.

Työssä huomioidaan muiden lakien vaikutus edunvalvojan hakiessa lupaa oikeustoimeen sekä pohditaan toisinaan lupamenettelyssä ilmeneviä ongelmakohtia, kuten käsittelyaikojen pitkittymistä sekä päämiehen kuulemisvelvoitetta. Ratkaisuja ongelmiin työssä tuodaan esille esimerkiksi kommunikoinnin sekä toimintaratkaisujen parantamisen muodossa.

Opinnäytetyössä hyödynnetyt tutkimusmenetelmät ovat kvalitatiivisia, kuten loma-kehaastattelu ja erilaiset dokumentit. Lait ja hallituksen esitykset ovat myös ensisijaisia lähteitä. Haastatteluiden tulosten sekä lakien yhdistäminen antaa näkökulmaa työlle ja helpottaa ymmärtämään luvanvaraisten oikeustointien merkitystä.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Business Management

MÖNTTINEN, LOTTA

The public guardians of Lahti City Legal Aid Office and their assignments and distribution of work on licence applications with Häme Registrar

Bachelor's Thesis

30 pages + 3 pages of appendices

Supervisor

Päivi Ollila, Senior Lecturer

Commissioned by

Lahti City Legal Aid Office, the public guardianship services

October 2012

Keywords

licence application, public guardianship, registrar

The thesis consists of licence applications that the public guardians execute for the alleged incapacitated person and the problems of the licence applications. There is little information about the licence applications and how to retrieve them so the thesis gathers the literature and the offering of the interviews together. The purpose is also to become familiar in time before the new law of the position of public guardianship and reformation of the legislation by emphasising the perspective of the public guardians of Lahti City Legal Aid Office and Häme Registrar. When the guardian retrieves the licence it is also crucial to pay attention to additional legislation.

The research methods which are utilised by the thesis are qualitative for example the interviews by certain form and various documents. Legislation and the government propositions are also primary origin. The unification of results of the interviews and legislation give a perspective for the thesis and ease to understand the meaning and the problems of the licence applications. The conclusions for the problems could be solved by improving communication and methods.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	TAUSTAA HOLHOUSTOIMESTA JA NYKYISTÄ HOLHOUSTOIMILAKIA EDELÄNEESTÄ AJASTA	6
	2.1 Holhustoimen ominaispiirteitä	6
	2.2 Holhustoimi ennen	7
3	HALLITUKSEN ESITYKSEN KAUTTA HOLHOUSLAISTA UUDISTUNEeseen LAIN- SÄÄDÄNTÖÖN	8
4	LUVANVARAISET OIKEUSTOIMET	9
	4.1 Päämiehen puolesta tehtävät luvanvaraiset oikeustoimet	9
	4.1.1 Asuntoon liittyvät oikeustoimet	10
	4.1.2 Kiinteään omaisuuteen liittyvät oikeustoimet	10
	4.1.3 Jäämistöön ja ositukseen liittyvät oikeustoimet	11
	4.1.4 Velvoitteisiin liittyvät oikeustoimet	12
	4.1.5 Liiketoiminnan harjoittamiseen liittyvät	13
	4.2 Luvan myöntämisen harkinta	13
5	HOLHOUSOIKEUDELLISEN LUPAMENETTELYN ETENEMINEN	14
	5.1 Maistraatin tehtävät lupamenettelyssä	14
	5.1.1 Lähtökohtia maistraatin toiminnassa luvanvaraisen oikeustoimen hyväksynnässä	14
	5.1.2 Maistraatin suorittamat toimenpiteet lupahakemuksen käsittelyssä	17
	5.2 Edunvalvojan tehtävät lupamenettelyssä	20
	5.2.1 Edunvalvojan hakiessa lupaa päämiehen puolesta tehtävää oikeustointa varten	20
	5.2.2 Edunvalvojan suorittamat toimenpiteet lupahakemuksen valmistelussa	21

6 LAHDEN OIKEUSAPUTOIMISTON EDUNVALVONTAYKSIKÖN JA HÄMEEN MAISTRAATIN LAHDEN YKSIKÖN MENETTELY LUPA-ASIOISSA	24
6.1 Edunvalvojen ja maistraatin toiminta luvanvaraisissa oikeustoimissa haastatteluiden pohjalta	24
6.2 Yhteenveto	26
6.3 Ratkaisuehdotuksia	27
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	28
LÄHTEET	29
LIITTEET	

Liite 1. Lahden oikeusaputoimiston yleisten edunvalvojen käyttämä lupahakemuslomake

Liite 2. Edunvalvojan tarvitsemat luvat maistraatilta määrättyjä oikeustoimia varten (edunvalvonnan haastattelulomake)

Liite 3. Edunvalvojan tarvitsemat luvat maistraatilta määrättyjä oikeustoimia varten (maistraatin haastattelulomake)

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aihe valikoitui oikeusaputoimiston edunvalvontayksiköstä suorittaessani syventävän harjoitteluni Lahden oikeusaputoimiston Edunvalvontayksikössä. Aiheen valitseminen harjoittelupaikasta tuntui alun perin järkevimmältä, sillä harjoittelun aikana karttuneet tiedot ja taidot tukevat kirjoitusprosessia. Lähtökohtana opinnäytetyön aiheelle on ollut vähäinen tietopohja lupaa vaativien oikeustointen hakemisen menettelytavoista sekä toisinaan ongelmaksi muodostuneet lupien käsittelyajat ja päämiehen kuulemisvelvoite. Jos tarvittavista toimenpiteistä ja dokumenteista on epäselvyyksiä haettaessa lupaa oikeustoimeen, voi se turhaan ruuhkauttaa holhousviranomaisena toimivan ja lupia oikeustoimiin myöntävän maistraatin työtehtävien hoitamista. Opinnäytetyön tarkoituksena ei niinkään ole siis uuden tiedon tuottaminen, vaan voimassa olevien käytäntöjen ja menettelytapojen kerääminen ne kokoavaksi teokseksi erilaisten dokumenttien ja haastatteluiden avulla sekä ratkaisuvaihtoehtojen löytäminen ja pohtiminen luvanvaraisten oikeustointien hakemisen tuottamiin ongelma-kohtiin. Rajauksena työlle on Lahden oikeusaputoimiston Edunvalvontayksikkö ja Hämeen maistraatti.

2 TAUSTAA HOLHOUSTOIMESTA JA NYKYISTÄ HOLHOUSTOIMILAKIA EDELÄNEESTÄ AJASTA

2.1 Holhustoimen ominaispiirteitä

Holhustoimesta annettu laki (HoTL 1.4.1999/442) säätelee 1.1 §:ssä holhustoimen tarkoituksiksi vajaavaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi henkilön edun ja oikeuden valvomisen taloudellisissa asioissa sekä niiden hoidon järjestämisen. Työ keskittyy käsittelemään päämiehiä koskevia luvanvaraisia oikeustoimia ja taloudellisiin asioihin kuuluvia lupa-asioita.

Voimassa olevan holhustoimilain mukaan valvovana holhousviranomaisena toimii maistraatti. Maistraatti voi määrätä henkilölle, joka ei itse kykene huolehtimaan taloudellisista eduistaan ja asioistaan, edunvalvojan. Edunvalvojan tehtävänä on huolehtia päämiehensä taloudellisista asioista siten, että omaisuus ja siitä saama tuotto käytetään päämiehen hyväksi. Maistraatti valvoo edunvalvojan toiminnan laillisuutta ja suoruu-

tumista päämiehen taloudellisten asioiden hoitamisessa esimerkiksi velvoittamalla edunvalvojan tekemään vuosittain vuositilin päämiehen omaisuuteen kohdistuvista tuloista ja menoista sekä vaatimalla edunvalvojaa tekemään maistraatille lupahakemuksen tiettyjä oikeustoimia varten, esimerkiksi päämiehen asunto-osakkeen myymiseksi tai osituksen ja perinnönjaon suorittamiseksi.

Vuonna 1999 voimaan tulleen holhustoimilain myötä edunvalvonnan tarve on kasvanut ja vajaavaltaiseksi julistamisen tarvetta on vähentänyt toimintakelpoisuuden rajoittamisen tuleminen uuden lain myötä. Täysi-ikäisten edunvalvottavien määrä on kasvanut runsaasti, johon yksi vaikuttava tekijä on ollut väestön ikääntyminen. (Anttila, Oikeustieto 5/2009.)

2.2 Holhustoimi ennen

Ennen vuotta 1999 tullutta holhustoimilain uudistusta voimassa olleet holhouslait vuosilta 1734 ja 1898 painottivat uudesta holhustoimilaista eroten holhustoimen valvontaa eivätkä edunvalvonnassa olevan intressejä ja etuja. Säännöksiä tunnettiin vähän ja nekin kertoivat oikeastaan vain sukulaisten järjestyksestä toimia holhotin holhoojina. Holhustoimea pidettiin siis suvulle kuuluvana asiana, ja tärkeintä oli turvata holhotille kuulunut omaisuus, eivätkä holhotille kuuluneet edut ja oikeudet.

Jos holhotilla ei ollut sukulaisholhoojaa, kaupungin raadin tehtävä oli määrätä kaksi raadille tilivelvollista holhoojaa. Tämä keskiajan loppupuolella syntynyt ajatus edisti myös sitä, että holhouksessa tulisi edistää myös holhottavan etua. Vuoden 1898 holhouslaki siirsi holhustoimen valvonnan viranomaisten tehtäväksi. Tähän aikaan holhousviranomaisina toimivat käräjäoikeudet sekä kunnalliset holhouslautakunnat ja ajatus siitä, että holhottavan suvun etuja vaalittiin, alkoi vähitellen poistua ja holhottavan omien etujen korostaminen sai enemmän merkitystä. Holhouslain uudistaminen nykyiseen muotoonsa holhustoimilakina on ollut noin kolmekymmentä vuotta kestänyt prosessi, jonka laitto alulle vuonna 1971 holhouslainsäädännön uudistamiskomitea. (Välimäki 2008, 2 – 4.)

3 HALLITUKSEN ESITYKSEN KAUTTA HOLHOUSLAISTA UUDISTUNEeseen LAIN- SÄÄDÄNTÖÖN

Uusi laki holhoustoimesta sai alkunsa, kun eduskunta lähetti 6.10.1998 lakivaliokuntaan sen käsiteltäväksi hallituksen esityksen (HE 146/1998 vp) holhoustoimen lainsäädännön uudistamiseksi tarkoituksenaan kumota vanha holhouslaki, muuttaa muun muassa useita vajaavaltaisten oikeusvaikutuksia koskevia säännöksiä sekä koota keskeiset säädökset lakiin holhoustoimesta ja lakiin holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä.

Seuraavassa esitellään lupamenettelyä koskeneet hallituksen esityksen 146/1998 ehdotukset sekä niiden toteutuminen.

Hallitus esittää esityksessään (HE 146/1998 vp) muutettavaksi lupien hakemisen hajauttamista kahdelle eri viranomaiselle sekä poistettavaksi vapautuksen luvan hakemisessa tietyissä tapauksissa. Päämiehen omaisuuden ja taloudellisten asioiden hoitoon liittyvien tiettyjen luvanvaraisten oikeustointen suorittamista, kuten sijoituskohteiden vastikkeellista hankkimista tai kiinteän omaisuuden vastikkeellista luovuttamista varten piti holhouslain aikanaan hakea lupaa holhousviranomaiselta, jonka virkaa holhouslain ollessa voimassa hoitivat holhousoikeus sekä holhouslautakunta. Holhoojan ennakkovalvontaa suorittaneista viranomaisista holhouslain 39. §:n mukaisesti oikeustoimiin luvan myönsi holhousoikeus, ja holhouslautakunta ratkaisi lain 40. §:ää koskeneet luvanvaraiset oikeustoimet. Tällaista lupa-asioiden hajauttamista kahdelle viranomaiselle ei koettu tarpeenmukaisena, minkä vuoksi hallitus ehdotti sitä muutettavaksi. Toinen hallituksen mielestä muutosta kaivannut, ennakkovalvontaan ja lupamenettelyyn liittyvistä toimenpiteistä oli tietyissä tapauksissa vanhempien vapautus velvollisuudesta hakea lupaa holhousviranomaiselta lastaan sitovissa oikeustoimissa. Lapsi tulisi nähdä myös yksilönä, jonka vuoksi vanhempiin tuli soveltaa samoja lupasäännöksiä kuin muihinkin edunvalvojiin. Jälkivalvontana pidettiin holhoojien holhousviranomaisille holhottavista toimitettavia vuositilejä, joihin holhoojan tuli merkitä kaikki tekemänsä luvanvaraiset oikeustoimet, niiden lupahakemukset sekä tarvittavat liitteet. Vuositilien antaminen nähtiin hallituksen esityksessä edelleen tarpeellisena, jonka vuoksi se säilytettiin osaksi uutta holhoustoimilakia.

Esityksessään (HE 146/1998 vp) hallitus pääpiirteissään totesi kuntien holhouslautakunnat lakkautettaviksi sekä käräjäoikeuksilta lopetettaviksi holhoustoimen hallinnol-

liset tehtävät, jonka seurauksena lupahallinnon tehtäviä siirtyivät hoitamaan pelkätään valtion paikallishallinnon uudistuksessa muodostetut maistraatit. Siirryttyään uuteen lakiin vireillä olleet lupa-asiat siirtyivät kuntien holhouslautakunnilta maistraatteihin sen perusteella, minkä toimialueella kunta oli, mutta tuomioistuinten vireillä olevia lupa-asioita ei siirretty maistraateille. Vireillä oleviin lupahakemuksiin sovellettiin aikaisempaa lakia. Esityksen ehdotuksen ja voimassa olevan lain kannanotot holhousviranomaisen myöntämää lupaa vaativista oikeustoimista poikkesivat kuitenkin osittain toisistaan. Tämä johtuu siitä, että luvanvaraisten oikeustointen laajuutta on kasvatettu. Voimassa olevaa lakia muutettiin hallituksen esityksen HE 16/1995 vp mukaisesti niin, että esimerkiksi huoneiston hallintaan oikeuttavien osakkeiden hankkiminen ja luovuttaminen tulivat luvanvaraisiksi. Muutosta on tapahtunut myös päinvastaiseen suuntaan: uudistunut lainsäädäntö ei esimerkiksi vaadi holhousviranomaisen lupaa oikeustoimelle, jossa päämiehen kiinteistön nautintaoikeus luovutetaan lyhyemmäksi ajaksi kuin viideksi vuodeksi, jollei nautintaoikeus ulotu vuotta pidemmälle päämiehen täysi-ikäiseksi tulosta. Tilanteet, jossa vanhan lain mukaan holhousviranomaisen lupa oikeustoimeen tarvittiin, mutta uuden lain mukaan ei, uusi laki ei voinut voimaantullessaan pätevöittää oikeustointa, sillä se saattoi vaarantaa päämiehen edun. Uuden lain mukaan tällainen hakemus jätettiin tutkimatta, koska lupaa ei tarvittu. Jos oikeustoimi satoi vastapuolta, edunvalvoja pystyi tässä tapauksessa tekemään päämiestään sitovan oikeustoimen hyväksymällä sen.

4 LUVANVARAISET OIKEUSTOIMET

4.1 Päämiehen puolesta tehtävät luvanvaraiset oikeustoimet

Edunvalvojan on pyydettävä holhousviranomaisena toimivalta maistraatilta lupaa tiettyjä päämiehensä puolesta tehtäviä oikeustoimia varten. Oikeustoimet, jotka vaativat lupaa, ovat riskialttiimpia ja merkittävimpiä. Jotta oikeustoimen luvanvaraisuus ei olisi niin tulkinnanvaraista, löytyvät luvanvaraisiksi säädetyt oikeustoimet luettelona holhoustoimilain 34 §:ssä (HolTL 34 §).

Luvanvaraisten oikeustoimien luettelo tunnettiin jo vuoden 1898 holhouslain aikana ja luettelosta tärkeimpänä pidetyt oikeustoimet löytyivät 39. §:stä ja muut tärkeät oikeustoimet 40. §:stä (HolhL 39 – 40 §). Luettelo on pääpiirteissään pysynyt sellaisenaan

lukuun ottamatta muutamia lakiin tehtyjä muutoksia ja lisäyksiä, esimerkiksi uuden holhustoimilain säätämisen yhteydessä sekä vuonna 2007 lakia muutettaessa. Näitä muutoksia ja luvanvaraisten holhustoimien luetteloa käsitellään yksityiskohtaisemmin seuraavissa alaluvuissa. Luvanvaraiset oikeustoimet ovat erilaisia, minkä vuoksi hakemukseen liitettävät liitteet vaihtelevat oikeustoimesta riippuen (Parviainen, Rubanin, 2009, 236 – 241). Haettaessa lupaa luettelossa oleviin oikeustoimiin, tarkennettakoon vielä, että liitteeksi lupaa haettaessa tulee lisätä perukirja, sukuselvitys vainajasta sekä mahdollinen testamentti tai avioehtosopimus, mikäli kaupan osapuolena on kuolinpesä. Päämiehen ollessa 15 vuotta täyttänyt alaikäinen tulee lupahakemuksen yhteyteen liittää myös tämän kirjallinen lausunto haettavasta oikeustoimesta.

4.1.1 Asuntoon liittyvät oikeustoimet

Huoneiston, rakennuksen tai kiinteistön osan hallitsemiseen oikeuttavien osakeyhtiöiden osakkeiden hankkiminen ja myyminen ovat luvanvaraisia oikeustoimia (HolhTL 34.1 §, kohta 10). Kirjallisen lupahakemuksen liitteiksi tarvittavia asiakirjoja ovat kauppakirja tai -luonnos, LKV-välittäjän lausunto kohteen arvosta, osakekirjan jäljennös sekä mahdollisen verotusarvotodistuksen että kuntoarvion kohteesta. Myös isännöitsijäntodistus, yhtiöjärjestys ja -pöytäkirja sekä ostaessa kirjallinen selvitys rahoituksesta ovat tarpeellisia dokumentteja.

Lupaa on haettava, kun asunto-osakkeen tai asumisoikeusasunnon käyttöoikeuden luovuttaa vastikkeellisesti yli viideksi vuodeksi tai yli vuodeksi täysi-ikäisyyden alkamisesta (kohta 11). Poikkeuksena tähän ovat kuitenkin toistaiseksi voimassa olevat vuokrasopimukset, joihin lupaa ei tarvita, ellei irtisanomisaikaa ole niin pitkä, että sopimus olisi mahdollista rinnastaa yli viisi vuotta voimassa olevaan määräaikaiseen sopimukseen. Tarvittavia liitteitä lupahakemuksen lisäksi ovat vuokrasopimus, selvitys kohteen omistamisesta sekä isännöitsijäntodistus.

4.1.2 Kiinteään omaisuuteen liittyvät oikeustoimet

Lupaa vaativia kiinteään omaisuuteen liittyviä oikeustoimia ovat kiinteistön ostaminen ja myyminen (kohta 1), sekä määräalan että murto-osan, maanvuokra- tai käyttöoikeuden rakennuksineen hankkiminen ja kiinteän omaisuuden luovuttaminen yli viideksi vuodeksi tai yli vuodeksi täysi-ikäisyyden alkamisesta (kohta 3) sekä metsän ja maa-aineksen myynti (kohta 12). Kiinteistön ostamiseen ja myyntiin tarvittavia asia-

kirjoja ovat lupahakemuksen lisäksi maakaaren 2.1 §:n mukainen määrämuotoinen kauppakirja tai -luonnos sekä karttaliitteet määräalaa ostettaessa, LKV-välittäjän arvio kohteesta, lainhuuto- ja rasiustodistus sekä kirjallinen selostus rahoituksesta. Myytessä maistraatti vaatii myös selvityksen kauppahinnan käytöstä päämiehen osalta. Esimerkkinä Hämeen maistraatissa on käsitelty hakemuksia, jossa yksityinen edunvalvoja on hakenut lupaa ostaa päämiehensä kiinteistön alle sen käyvän arvon, mutta erittäin harvoin. Hakijaa on useimmiten pyydetty täydentämään hakemustaan uudella kauppakirjaluonnoksella, jossa kauppahinta on käyvän arvon mukainen, jotta hylkäävältä lupapäätökseltä, sen ajankäytöltä sekä päätöksen maksullisuudelta hakijalle vältyttäisiin.

Kiinteää omaisuutta luovutettaessa vuokratarkoitukseen tulee liitteiksi laittaa kopio asiakirjasta, jolla käyttöoikeus perustetaan sekä lainhuuto- ja rasiustodistus. Maa-ainesta myytäessä tulee hakemuksen mukaan liittää luovutuskirja, arvio maa-aineksen arvosta sekä kopio luvasta ottaa maa-ainesta. Metsää myytäessä liitteinä ovat luovutuskirja eli metsänhakkuusopimus, metsänhoitoyhdistyksen antama arvio metsän arvosta, lainhuuto- ja rasiustodistus, kiinteistörekisterin ote, pantinhaltijan suostumus, jos metsässä on kiinnityksiä, kustannusarvio hoitotoimenpiteistä, metsälain 14. §:n mukainen metsänkäyttöilmoitus, mahdollinen leimausseloste ja kartat sekä metsätaloussuunnitelma ja käypää hintaa vastaava lausunto metsänhoitoyhdistykseltä tai metsäkeskukselta. Metsän ja maan myymiseen lupaa ei tarvitse hakea maistraatilta, jos maistraatti on hyväksynyt sen osana omaisuuden hoitosuunnitelmaa.

4.1.3 Jäämistöön ja ositukseen liittyvät oikeustoimet

Holhouslain aikana luvanvaraisia jäämistöön liittyviä oikeustoimia olivat vain jakamattomassa pesässä elämisestä ja perinnönjaosta sopiminen. Holhustoimilain myötä luvanvaraisiksi säädettiin myös perinnöstä luopuminen, pesäosuuden luovuttaminen sekä osituksesta sopiminen ja omaisuuden erottelu.

Perinnöstä luopuminen (kohta 7) voi tulla kyseeseen ylivelkaisessa pesässä. Tällöin edunvalvoja ilmoittaa perinnöstä luopumisesta päämiehensä puolesta. Hämeen maistraatissa esille on tullut myös tapauksia, joissa lupaa perinnöstä luopumiseen on yritetty hakea, vaikka kuolinpesä ei ole ollut ylivelkainen tai ennakkoperintöä ei ole suoritettu. Tämä ei luonnollisesti toteuta päämiehen edun periaatetta, minkä vuoksi lupahakemus on jouduttu hylkäämään. Ennakkoluopumiseen perittävän eläessä maistraatti ei

yleensä voi myöntää lupaa, sillä tulevan perinnön arvoa ei vielä tiedetä. Vaadittavat asiakirjat lupahakemuksen liitteeksi ovat perukirja ja sukuselvitys vainajasta sekä ilmoitus perinnöstä luovumisesta. Pesäosuuden luovuttamisessa edunvalvoja luovuttaa päämiehensä puolesta tämän perintöosuuden luovutuksen saajalle vastikkeellisesti, koska edunvalvojalla on päämiehensä omaisuuden lahjoituskielto. Tällöin pesäosuudesta luovuttaessa asiakirjat ovat samat kuin perinnöstä luovuttaessa lisättynä selvityksen vastikkeesta.

Muita jäämistöä ja ositusta koskevat lupaa vaativat oikeustoimet ovat sopimuksen tekeminen kuolinpesän yhteishallinnosta (kohta 8), osituksesta ja perinnönjaosta sopiminen (kohta 9) sekä omaisuuden erottelu. Sopimusositus ja -jako vaativat maistraatin luvan, mutta toimitusosituksen tai -jaon tekee tuomioistuimen määräämä pesänjakaja, jolloin lupaa ei tarvita. Lupahakemuksen mukaan tulee liittää vainajan perukirja ja sukuselvitys, sopimusasiakirja tai -luonnos, selvitys pesän tilasta ja mahdolliset suostumukset sekä mahdollinen testamentti tai avioehtosopimus. Omaisuuden erottelusta ollessa kyse hakemuksen liitteinä toimivat erottelusopimus tai -luonnos, perukirja sukuselvityksineen sekä erittely omaisuuden omistuksesta ja käyvästä arvosta.

4.1.4 Velvoitteisiin liittyvät oikeustoimet

Lainan ottaminen (muun kuin valtion takaaman opintolainan), vekselivastuuseen sitoutuminen, sitoutuminen vastuuseen toisen velasta (kaksi edellistä tunnettiin lähinnä holhouslain aikana), omaisuuden pantiksi luovuttaminen ja panttioikeuden perustaminen sekä päämiehen rahavarojen velaksi antaminen ja muu sijoittaminen ovat luvanvaraisia oikeustoimia. Edunvalvojan hakiessa lainaa päämiehensä puolesta (kohta 4) tulee maistraatille luvan hakemisen liitteinä toimittaa päätös lainan myöntämisestä, selvitys velallisen tuloista ja menoista sekä lausunto hakijalta, että laina ei vaaranna päämiehen taloudellista asemaa, tiedot lainan määrästä, tarkoituksesta ja ehdoista sekä takaisinmaksusuunnitelma ja lainan vakuudet. Päämiehen omaisuuden pantiksi luovuttaessaan ja panttioikeutta perustettaessa (kohta 2) tehdään panttausta koskeva sopimus sekä julkisvarmistustoimi, jolloin ulkopuolisetkin voivat havaita panttioikeuden. Tarvittavat dokumentit ovat samat kuin haettaisiin lupaa maistraatilta päämiehen lainan ottamista varten, mutta lisäksi tarvitaan selvitykset pantattavasta omaisuudesta sekä pantin omistuksesta. Hämeen maistraatissa on ollut tapauksia, joissa lähiomaiset ovat halunneet lainata päämieheltä rahaa tälle epäedullisin ehdoin, joissa esimerkiksi mak-

settava korko on jäänyt alle pankkien ottolainauskorkotason tai lainalle ei annettaisi riittävää vakuutta. Päämiehen rahavarojen velaksi antaminen ja rahavarojen sijoittaminen (kohta 13, poissulkien alakohdat a-e) ovat tulleet luvanvaraisiksi vuoden 2007 tehdyn holhoustoimilain uudistuksen yhteydessä. Luvan hakeminen ei koske kuitenkaan maksuaikojen antamista, jotka sisältyvät esimerkiksi kaupan ehtoihin eikä tiettyjä sijoituskohteita, esimerkiksi Euroopan talousalueeseen kuuluvaa toimiluvan saanutta luottolaitosta (HolTL 34.1 §, kohta 13).

4.1.5 Liiketoiminnan harjoittamiseen liittyvät oikeustoimet

Edunvalvoja voi päämiehensä puolesta harjoittaa liiketoimintaa yksityisenä elinkeinonharjoittajana (kohta 5). Tässä yhteydessä on tapahtunut muutosta holhouslakiin verrattuna: luvanvaraisiksi oikeustoimiksi on holhoustoimilain myötä muutettu myös päämiehensä itsensä harjoittaman tai päämiehen perintönä, testamentilla tai lahjana saadun liiketoiminnan jatkaminen. Kun haetaan lupaa maistraatilta elinkeinon harjoittamista varten päämiehen lukuun, tarvitaan lupahakemuksen liitteiksi elinkeinoilmoitus, tiedot päämiehen vastuualueista sekä kertomus toiminnasta ja sen laajuudesta, rahoituksesta, sisällöstä ja kannattavuudesta.

Myös avoimeen ja kommandiittiyhtiöihin liittyminen (kohta 6) on luvanvaraista ja tällöin maistraatti vaatii selvityksen edellisten lisäksi yhtiösopimuksesta, ja jos yhtiö on jo olemassa, myös viimeisimmät tilinpäätöstiedot.

4.2 Luvan myöntämisen harkinta

Jos luvan myöntämisen edellytykset eivät täyty, lupahakemus peruutetaan eikä maksullista kielteistä päätöstä tai päätöstä tutkimatta jättämisestä tehdä lainkaan. Kuluneen vuosikymmenen aikana Hämeen maistraatti on tehnyt hylkäävän asiaratkaisun sisältäviä päätöksiä 20–30 kappaletta ja enemmistönä niissä ovat olleet tutkimatta jättämistä koskevat päätökset, jolloin maistraatilla ei ole ollut toimivaltaa käsitellä lupa-asiaa. Maistraatilla ei ole toimivaltaa käsitellä lupa-asiaa esimerkiksi kuolinpesätapauksissa, joissa kuolinpesää selvittämään on määrätty tuomioistuimen päättämä pesänselvittäjä tai -jakaja (Perintökaari 19:1-4 §, 23:3-7 §).

Maistraatin myöntämälle luvalla edunvalvojan päämiehensä puolesta tekemää oikeustoimintaa varten on edellytyksenä myös se, että oikeustoimi on päämiehen edun mukainen

(HoITL 35 §). Päämiehen etu voidaan käsittää lukuisina eri tapoina, sillä käsitteenä se on laaja. Lupahakemuksen taustalla tulisi olla siis vain ja ainoastaan päämiehen etu, jonka punnitseminen luvan myöntämistä harkittaessa voi olla välillä haastavaa. Maistraatin pohtiessa luvan päämiehen edun mukaisuutta tulisi ratkaisu perustaa päämiehen omaisuuden hoitoon liittyviin ”harkintakriteereihin”. Harkintakriteerejä käsitellään seuraavassa luvussa. Kriteerit toimivat tukena päätöksen tekoa helpottamassa luvan myöntämisessä, mutta päämiehien tilanteiden erilaisuuden vuoksi ei harkintakriteereihin tule nojautua liikaa.

5 HOLHOUSOIKEUDELLISEN LUPAMENETTELYN ETENEMINEN

5.1 Maistraatin tehtävät lupamenettelyssä

Holhousviranomaisina toimivat maistraatit käsittelevät edunvalvojan hakemuksesta tehtäviä ja holhoustoimilain (442/1999) mukaisia lupa-asioita. Vireillä olevien lupahakemusten käsittelyyn sovelletaan ensisijaisesti holhoustoimilain 85.2 §:ää, mutta lupa-asioiden ollessa hallintomenettelyä ja kuulussa paikallishallinnon viranomaisen maistraatin tehtäviin, noudattaa maistraatti toissijaisena lakina myös hallintolakia (434/2003).

5.1.1 Lähtökohtia maistraatin toiminnassa luvanvaraisen oikeustoimen hyväksynnässä

Edunvalvojan tulee hakea päämiehensä puolesta lupaa oikeustoimeen kirjallisesti siltä maistraatilta, jonka toimialueeseen kuuluvassa kunnassa päämies asuu (HoITL 34.2 § ja 46 – 47 §). Kuolinpesän oikeudenomistajana lupaa haetaan perittävän kotikunnan maistraatilta ja holhousasioiden rekisterissä olleen edunvalvonnan tapauksessa lupaa käsittelevä maistraatti määräytyy sen mukaan, milloin edunvalvonta on merkitty holhousasioiden rekisteriin. Silloin, jos luvanvarainen oikeustoimi koskettaa useita päämiehiä, voidaan lupaa hakea keskitetysti kaikkien osalta yhdeltä maistraatilta, mutta se ei ole kuitenkaan pakollista.

Arvioidessaan päämiestä koskevaa luvanvaraista oikeustoimea maistraatin tulee punnita, onko oikeustoimi päämiehen edunmukainen, kuten luvussa 4.2 jo todettiin. Tämä on tärkein lähtökohta lupamenettelyssä päämiehen taloudellisen asioiden hoidon turvaamiseksi. Luvussa 4.2 mainittiin myös maistraatin perustavan ratkaisunsa lupa-

asioissa ja päämiehen omaisuuden hoidossa osiltaan ”harkintakriteerejä” apuna käyttäen helpottamaan lupaharkintaa. Välimäki (2008, 106) on nostanut käytettäviksi kriteereiksi seuraavat: päämiehen henkilökohtaisten tarpeiden huomioon ottamisen periaate (HolTL 37 §), päämiehelle tärkeän omaisuuden säilyttämisen periaate (HolTL 39.1 §) sekä kohtuullisen tuoton hankkimisen periaate (HolTL 39.2 §). Esille nostetut harkintakriteerit kiteyttävät hyvin päämiehen edunmukaisuuden, mutta kriteerejä on sovellettava hyvin tapauskohtaisesti lupa-asioiden moninaisuuden vuoksi.

Kriteerien ensisijaisuuden punnitseminen ja käyttökelpoisuus voisivat tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun päämies on vähävarainen, mutta haluaisi säilyttää itselleen henkilökohtaisesti tärkeän ja merkityksellisen, mutta lähes tarpeettoman lomakiinteistön. Tällaisessa esimerkkitalanteessa olisi varmasti päämiehen edun kannalta paras vaihtoehto realisoida lomakiinteistö, toisin kuin apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa AOA dnro 783/4/04. Tapauksessa maistraatti sekä edunvalvoja menettelivät päämiehen edun vastaisesti koskien päämiehen kiinteistöjen kauppoja sekä kiinteistöistä tarjottuja kauppahintoja. Kiinteistöt laitettiin myyntiin hintapyyntönä 100 000 euroa. Kiinteistöistä tehtiin 85 000 euron suuruinen tarjous, jota tarjouksen tekijä alentaa 65 000 euroon. Tästä edunvalvoja ja kiinteistön välittäjä ovat sopineet. Tapauksesta apulaisoikeusasiamiehelle kantelun tehnyt haluaa korottaa kiinteistöjen kauppahintoja tarjoamalla kiinteistöistä 80 000 euroa, jonka välittäjä hyväksyy ja käsirahasopimus kantelijan kanssa laaditaan. Myös ensimmäisen tarjouksen tekijä haluaa korottaa tarjoutaan alkuperäiselle tasolle eli 85 000 euroon, jolloin edunvalvoja sekä päämies hyväksyvät tarjouksen ja lupahakemus maistraattiin toimitetaan. Kantelija haluaa tarjota kiinteistöistä tässä vaiheessa yli täyden hinnan, 101 000 euroa, jonka edunvalvoja kuitenkin hylkää katsoessaan tulleen velvoitetuksi 85 000 euron kauppahinnan tarjoukseen välittäjän tiedustellessa asiaa häneltä. Myös maistraatin tiedustellessa edunvalvojan kantaa ja selvityksiä kirjallisesti edunvalvoja pitäytyy päätöksessään ja maistraatti myöntää edunvalvojalle luvan oikeustoimeen kiinteistöjen kaupoissa 85 000 euron suuruiseen kauppahintaan.

Maistraatin sekä edunvalvojan voidaan katsoa menetelleen selkeästi päämiehen edun sekä harkintakriteerinä mainitun ”kohtuullisen tuoton hankkimisen periaatteen” vastaisesti. Edunvalvoja menetteli väärin hylätessään korkeamman tarjouksen sillä perusteella, että olisi ollut sidottuna alempaan tarjoukseen hyväksyessään sen. Apulaisoikeusasiamies katsoo maakaaren 2. luvun 1.1 §:n mukaan kiinteistön kaupan olevan

määrämuotoinen oikeustoimi, joten kaupasta voidaan vetäytyä ennen allekirjoitusta. Tämä turvaa sen, että molemmilla osapuolilla on aikaa miettiä rauhassa kauppaa aina allekirjoitukseen asti. Edunvalvojan ei siis olisi tarvinnut hyväksyä ensimmäistä tarjoutusta niillä perusteilla, että kiinteistön välittäjä oli antanut tiedoksi ensimmäisen tarjouksen tehneelle edunvalvojan hyväksynnän. Myöskään vapaamuotoisia käsirahasopimuksia ei voida katsoa sitoviksi.

Maistraatin toimiessa holhousviranomaisena ja edunvalvojan toiminnan valvojana olisi sen tullut hankkia tarvittavat selitykset asian ratkaisemiseksi ennen luvan myöntämistä edunvalvojalle päämiehensä puolesta tekemää oikeustointia varten. Tätä selvittämismuuttamisvelvollisuutta maistraatti oli toiminnassaan toteuttanut tiedustellessaan edunvalvojan kantaa tehtävässä kiinteistöjen kaupassa. Maistraatti saa huomautuksen apulaisoikeusasiamieheltä siitä, minkä takia se ei ollut pysynyt tapauksessa harkintavaltansa rajoissa, eikä ollut toiminut harkintakriteerien puitteissa, joiden voidaan katsoa sisältyvän ihmiselle kuuluviin perustuslaista löytyviin perusoikeuksiin. Päämiehen perusoikeuksia lupamenettelyssä käsitellään seuraavassa kappaleessa.

Harkintakriteerien lisäksi käsitellessään päämiehiä koskevia lupahakemuksia maistraatin toiminnalle antavat raaminsa myös perustuslaki sekä hallintolaki. Perustuslain (1999/731) 22. §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen ja maistraatti toteuttaa lain pykälän ohjeita toiminnassaan edistämällä päämiehelle kuuluvia perusoikeuksia päämiehen edunmukaisen luvanvaraisen oikeustoimen muodossa, jonka tarkoituksena on päämiehen taloudellisten asioiden ja etujen turvaaminen. Hallintolaissa säädetyt ”hyvän hallinnon periaatteet” (yhdenvertaisuus, tarkoitussidonnaisuus, puolueettomuus, suhteellisuus ja luottamuksen suoja, Kulla, 2012, 95 - 107) liittyvät maistraatin toimintaan lupa-asioiden käsittelyn ollessa hallintomenettelyä ja yleensäkin viranomaistoimintaa. Yhdenvertaisuusperiaatteen mukaan ihmisiä tulee kohdella tasapuolisesti samankaltaisissa tilanteissa, joten oletettavasti maistraatin tulisi käsitellä samaa luvanvaraista oikeustoimea koskevia lupahakemuksia samalla tavalla. Kuten edellä jo todettiin, lupa-asiat voivat olla taustoiltaan ja päämiehiltään hyvinkin erilaisia, joten yhdenvertaisuusperiaate tulisi huomioida tapaukseen soveltaen ja päämiehen yksilölliset olosuhteet huomioiden. Tarkoitussidonnaisuuden periaatetta noudattaessaan viranomaisen käyttä julkista valtaansa ainoastaan laissa hyväksytyihin tarkoituksiin. Näin ollen maistraatti voisi ajatella, että luvan myöntämistä harkitessaan maistraatin tulee huomioida vain laissa määritellyt kriteerit

luvan myöntämiseksi, joista tärkeimpänä on päämiehen etu. Puolueettomuus käytännössä tarkoittaa, että viranomaisen päättäessä asiasta päätöksen tulee pohjautua käsiteltävään asiaan ja sen laatuun, ei niinkään viranomaisen omaan henkilökohtaiseen mielipiteeseen. Tällöin lupaa myöntäessään maistraatti ei saisi perustaa päätöstään muille kuin päämiehelle hyötyä tuoviin asianhaaroihin. Suhteellisuusperiaatteen tarkoitus taas on, että viranomaisen suhteuttaa toimintansa niin, että siitä ei aiheutuisi kohtuutonta haittaa yksityisen eduille. Maistraatin kohdalla asian voisi nähdä niin, että lupaa harkitessa maistraatin tulisi punnita, onko luvan myöntäminen oikeustoimelle sopivin vaihtoehto päämiehen taloudellisten etujen huolehtimiseksi. Luottamuksen suojan periaate korostaa luottamusta viranomaistoimintaan sekä viranomaisten tekemien päätösten pysyvyyteen. Päämiehen tulisi voida luottaa siihen, että maistraatin häntä koskeva päätös on lainvoimainen.

5.1.2 Maistraatin suorittamat toimenpiteet lupahakemuksen käsittelyssä

Lupahakemus tulee vireille maistraatissa, kun edunvalvojan lähettämä holhoustoimilain 34. § ja 36. §:n mukaista lupa-asiaa käsittelevä lupahakemus saapuu maistraattiin, minkä jälkeen hakemus esitellään sitä tutkivalle henkikirjoittajalle. Lupaa harkitessaan henkikirjoittaja toimii holhoustoimilain 35. § ja 37. §:n mukaisesti, eli maistraatin on otettava toiminnassaan päämiehen etu huomioon sekä valvottava edunvalvojan toimintaa niin, että edunvalvoja hoitaa päämiehensä omaisuutta ja sen tuottoa käyttämällä ne päämiehen hyödyksi sekä henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämiseksi. Henkikirjoittaja tutkii edunvalvojan lupahakemuksessa ilmenevien perusteluiden, mukana lähettämien liiteaineiston sekä päämiehen taloudellisen tilanteen mukaan, tulisiko edunvalvojalle myöntää lupa oikeustoimeen päämiehen puolesta ja erityisesti, onko oikeustoimi välttämätön ja parhain vaihtoehto päämiehen edun kannalta. Päävastuu asian selvittämisessä on siis maistraatilla (HE 72/2002 vp). Erittäin merkittävä vaihe ja tärkein tapa turvata päämiehen edunmukaisuus luvanvaraista oikeustointia harkitessa ja ylipäänsä taloudellisten asioiden hoidossa on velvollisuus kuulla päämiestä häntä koskevassa lupa-asiassa. Kuulemisvelvoitetta käsitellään sekä maistraatin että edunvalvojan osilta.

Kuulemisvelvoite on ensisijaisesti edunvalvojalla hänen tiedustellessaan päämiehensä mielipidettä luvanvaraisen oikeustoimen hakemiseen ryhtyessään. Asianosaisena lupa-asiassa on päämies, jonka edustajana edunvalvoja toimii. Päämiehen ja edunvalvojan

näkemykset päämiehen taloudellisesta tilanteesta ja luvanvaraisen oikeustoimen tarpeellisuudesta voivat erota toisistaan huomattavasti, minkä vuoksi myös maistraatin olisi hyvä suorittaa päämiehen kuuleminen, joka on turvattu myös perustuslaissa oikeutena tulla kuulluksi (PL 21.2 §). Yleisten edunvalvojien, joiden toimintaa työ käsittelee, päämiehen kanssa käyty kuulemismenettelyn lopputulos ilmenee lupahakemuksen mukana edunvalvojan lähettämänä liitteenä, josta ilmenee päämiehen mielipide luvanvaraiseen oikeustoimeen. Edunvalvojan toiminnan lähtökohtana on edistää päämiehensä etuja, minkä vuoksi hänen kuultuaan päämiestään maistraatti saisi päämiehen kannan oikeustoimeen selville luotettavasti edunvalvojan suorittaman kuulemisen kautta. Toisin voisi olla tapauksessa, jossa yksityinen edunvalvoja hakee lupaa oikeustoimeen päämiehen puolesta, jolloin maistraatin tulisi erityisen tarkasti punnita, haetaanko oikeustoimella oikeasti päämiehen vai hakijan etua. Yleisen edunvalvojan ollessa kyseessä lupaa haettaessa maistraatin tulee tapauskohtaisesti harkita, kuuleeko päämiestä vielä yleisen edunvalvojan kuulemisen lisäksi, mutta maistraatin on kuitenkin varmistettava, että edunvalvoja on käyttänyt kaikki lupahakemukseen liittyvät asiakirjat päämiehen nähtävillä. Viranomaisena maistraatilla on velvollisuus hallintolain 31. §:n mukaan huolehtia asian riittävästä selvittämisestä sekä 34. §:n mukainen kuulemisvelvoite asianosaislähtöisessä asiassa, vaikka päämiehen kuuleminen olisi käynyt ilmi jo hakemusasiakirjoista. Maistraatin suorittaessa kuulemisen yleisen edunvalvojan lisäksi voidaan kuuleminen nähdä ikään kuin ”kaksinkertaisena” työnä, joka aiheuttaa maistraatille luonnollisesti lisäresurssien tarvetta. Tätä viestii myös uusien holhousvoimilain muutos 1.5.2011 alkaen: holhousviranomaisen tulee varata päämiehelle tilaisuus tulla kuulluksi lupaa koskevaa asiaa ratkaistaessa, jos päämiehen mielipide ei ilmene luotettavasti hakemusasiakirjoista tai jos se muutoin on tarpeen päämiehen edun vuoksi tai asian selvittämiseksi (HE 203/2010 vp ja LaVM 28/2010). Muutosehdotuksessa otetaan kantaa juuri kaksinkertaiseen kuulemiseen ja sen tarpeellisuuteen. Kuulemisvelvoite lupa-asioissa voitaisiin nähdä tärkeimpänä elementtinä, jotta päämiehen yksilöllisyyttä ei loukattaisi häntä koskevassa asiassa ja oikeusturva säilyisi, mutta samalla haastavimpana vaiheena hallinnollisessa lupamenettelyssä.

Lupapäätöksen antamisen ollessa holhousviranomaisen maistraatin suorittamaa hallintomenettelyä tulee maistraatin toimia hallintolain 45.1 §:n mukaan eli perustella päätöksensä lupa-asialla ja ilmoitettava, mihin säännöksiin perusteluissa viitataan sekä mitkä tekijät ovat vaikuttaneet ratkaisuun. Hyvin perusteltu päätös auttaa esimerkiksi päätöksen hylkäämistapauksessa päämiehen puhevallan käyttäjää eli edunvalvojaa,

jonka on arvioitava, onko muutoksen haulle edellytyksiä asianosaisen eli päämiehen osoittaessa mahdollisen tyytymättömyytensä päätöksen lopputulokseen. Muutoksen hakua lupapäätökseen käsitellään jäljempänä.

Maistraatin toiminnan tulisi olla tehokasta päämiehen edun ollessa tärkeimpänä lähtökohtana lupamenettelyssä. Lupahakemusten käsittelyajat vaihtelevat noin viikoista useisiin viikkoihin maistraatin työtilanteen mukaan. Käsittelyajoista ei ole säädöksiä holhoustoimilaissa, minkä vuoksi maistraatin käsitellessä lupa-asioita sovellettaneen hallintolakia (23.1 §) ja perustuslakia (21.1 §), jotka molemmat puoltavat sitä, että viranomaisen tulisi toimia niin, että jokainen saa asiansa käsiteltyksi ilman aiheetonta viivytystä. Myös valtion virkamieslaki (1994/750) puoltaa käsitystä virkamiehen suoriutumista tehtävästään viivytyksettä (14 §).

Maistraatin työmäärän lisäksi lupahakemusten koskiessa eri päämiehien samoja luvanvaraisia oikeustoimia tai ei, tulisi jokainen päämieheen vaikuttava lupahakemus käsitellä omana yksilönään. Lupahakemusten laajuus voi vaihdella tapauskohtaisesti, minkä vuoksi käsittelyajatkin vaihtelevat. Maistraatin noudattaessa hyvän hallinnon oikeusperusteita, kuten aiemmin todettiin, vaikuttaa lupien käsittelyssä muun muassa se, että lupahakemukset käsitellään niiden saapumisjärjestyksessä, jolloin kenenkään yhdenvertaisuutta ei loukata. Hyvänä hallintona voisi nähdä hallintolain 23.2 §:ssä olevan säännöksen asianosaisen pyynnöstä saada asiansa käsiteltyyn kuluvasta ajasta arvio.

Maistraatti suorittaa edunvalvojan toiminnan jälkivalvontaa päämiehestä antaman vuositilintarkastuksen muodossa, johon edunvalvoja on kerännyt vuoden tai mahdollisesti pidemmän, jatkettun tilikauden ajalta kaikki päämiehensä tulot ja menot. Siten myös haetut lupahakemukset tulee mainita vuositilissä ja edunvalvojan antaessa tilin tarkastettavaksi maistraatti tarkastaa, onko luvanvaraisia oikeustoimia tehty ja lupaa niihin oikeaoppisesti haettu (Heikkinen, Heusala, Mäkelä & Nuotio, 2003, 81 – 82). Tili voidaan kuitenkin tarkastaa, vaikka luvan käsittely olisi kesken, mutta tilin tarkastaminen voidaan myös keskeyttää lupa-asian loppuunsaattamisen ajaksi ja antaa edunvalvojalle huomautus luvan puuttumisesta.

5.2 Edunvalvojan tehtävät lupamenettelyssä

Yleisten edunvalvojen tehtävien jakautuessa taloudellisiin ja henkilöä koskeviin asioihin sekä erityistehtäviin tulee taloudellisten asioiden hoitaminen päämiehen edun mukaisesti useimmiten kysymykseen. Päämiehen heikentynyt terveyden tila ja sitä usein seuraava kykenemättömyys kontrolloida omaa taloudellista tilannetta saa päämiehen itse tai lähimmäisen hakemaan maistraatilta edunvalvojaa hoitamaan päämiehen taloudellisia asioita. Taloudellisten asioiden hoitoon kuuluvat luvanvaraiset oikeustoimet ovat päämiehen taloudellisen kantokyvyn kannalta sen verran riskialttiita, että edunvalvoja on velvollinen hakemaan lupaa niihin holhousviranomaisena toimivalta maistraatilta. Lupaa ei välttämättä tarvitse hakea ennen oikeustoimen toteuttamista, mutta se olisi suositeltavaa. Maistraatti voi hyväksyä jälkikäteenkin edunvalvojan tekemän luvanvaraisen oikeustoimen, mutta mikäli se ei olisi päämiehen edun mukainen, ei maistraatilla holhousviranomaisena ole siihen velvollisuutta. Tällöin oikeustoimi ei holhoustoimilain 36. §:n mukaan sido päämiestä ja edunvalvoja on velvollinen lain 45. §:n nojalla korvaamaan päämiehelle aiheuttaneensa vahingon. Luvanvaraisien oikeustoimien luetteloa käsiteltiin luvussa 4.

5.2.1 Edunvalvojan hakiessa lupaa päämiehen puolesta tehtävää oikeustointa varten

Edunvalvojan ryhtyessä hakemaan lupaa oikeustoimeen päämiehen puolesta edunvalvojan tulisi ensimmäiseksi pohtia oikeustoimen tarpeellisuutta päämiehen edun kannalta. Onko oikeustoimeen ryhtyminen siis välttämätöntä päämiehen elintason säilyttämiseksi? Puolesta puhuvina näkökulmina voidaan nähdä esimerkiksi päämiehen vähävараisuus sekä velkaantuneisuus että heikentyneen terveydentilan vuoksi asuminen muualla kuin päämiehen omistamassa asunnossa kuten palvelutalossa. Näissä tapauksissa päämiehen omaisuuden realisoiminen olisi järkevää, sillä edunvalvoja voisi tällä tavalla käyttää realisoidun omaisuuden ja sen tuoton päämiehensä hyväksi (HolTL 37 §). Luvan hakemiseen ryhtymistä tulisi aina pohtia tapauskohtaisesti.

Luvanvaraisissa oikeustoimissa hakijana toimii aina edunvalvoja, paitsi jos edunvalvojalle on määrätty sijainen oikeustoimen tekoa varten. Myös päämiehen oikeustoimikelpoisuudella on vaikutusta luvan hakemisessa: täysivaltainen päämies hakee lupaa oikeustoimeen edunvalvojansa kanssa rinnakkain, päämies, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, siinä suhteessa, miltä osin toimintakelpoisuutta on rajoitettu (jos toimintakelpoisuuden rajoittaminen koskee luvanvaraisia oikeustoimia, päämies ei voi olla

osallisena lupaa haettaessa) sekä vajaavaltainen päämies, joka ei voi hakea lupaa oikeustoimeen edunvalvojan kanssa. (Välimäki, 2008, 110.) Päämiehen osallisuus luvanvaraisen oikeustoimen hakemisessa toteutetaan edunvalvojan velvollisuudella kuulla päämiestä, jota käsitellään tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

5.2.2 Edunvalvojan suorittamat toimenpiteet lupahakemuksen valmistelussa

Edunvalvojan päättäessä luvanvaraisen oikeustoimen suorittamisesta alkaa maistraatille lähetettävän lupahakemuksen valmistelu. Yleisten edunvalvojen käyttämässä lupahakemuksessa selvitetään luonnollisesti luvanvaraisen oikeustoimen hakijan eli edunvalvojan sekä päämiehen tiedot. Hakemuksessa tulisi perustella ja eritellä mahdollisimman yksityiskohtaisesti ne lain pykälät, joihin edunvalvoja perustaa oikeustoimen edun mukaisuuden päämiehen kannalta. Lupahakemuksen mukana maistraatille lähetetään myös selvitys päämiehen kuulemisesta sekä oikeustoimesta riippuen tarvittavat liitteet. Jotta lupahakemuksen käsittely sujuisi mutkattomasti, on tärkeää, että edunvalvoja pyrkii lähettämään lupahakemuksen mukana kaikki oikeustoimen vaatimat liitteet (esimerkiksi kiinteistön kaupassa kauppakirja, lainhuuto- ja rasisustodistus, myyjän omistusoikeus sekä selvitys rahoituksesta, HolTL 34.1 §, kohta 1) Jos vaadittavia liitteitä ei ole, maistraatti joutuu kehottamaan edunvalvojaa täydentämään lupahakemusta. Tämä kasvattaisi maistraatin työmäärää ja ruuhkauttaisi lupahakemusten käsittelyä, joka on omiaan vaarantamaan päämiehen edun, varsinkin, jos luvanvaraisella oikeustoimella on ollut tarkoitus pikaisesti parantaa päämiehen huonoa taloudellista tilannetta. Siksi onkin kaikkien kannalta edullisinta, että edunvalvoja perehtyy lupahakemuksen vaatimiin liitteisiin huolellisesti. Malli edunvalvojen käyttämästä lupahakemuksesta löytyy kohdasta liitteet (Liite 1).

Ennen lupahakemuksen sekä liitteiden lähettämistä maistraattiin tulee edunvalvojan hankkia päämiehensä mielipide oikeustoimeen eli suorittaa päämiehen kuuleminen sekä käytettävä lupaan tarvittavat liitteet päämiehen nähtävänä. Päämiehen kuuleminen on tärkeimpiä lupamenettelyn vaiheita, onhan kyse sentään päämiehen, eikä edunvalvojan edusta. Säännös kuulemisesta löytyy holhouslainin 43.1 §:stä. Saman pykälän 2. momentin mukaan päämiehen kuuleminen ei ole tarpeen, jos päämies ei ymmärrä häntä koskevan asian merkitystä eli on käytännössä katsoen vajaavaltainen. Tällöin päämiehen vajaavaltaisuuden tulee ilmetä hakemuksen perusteluissa niin, että päämiestä ei ole voitu kuulla. Liitteeksi on lisättävä silloin lääkärinlausunto päämie-

hen terveydentilasta (Parviainen, Rubanin, 2009, 242). Lupa-asiassa asianosaisena on päämies, jonka puhevaltaa edunvalvoja käyttää (HL 11 § ja 15 §). Sen vuoksi täysivaltaisella päämiehellä on puhevalta asiassaan ja ollessaan eri mieltä edunvalvojansa kanssa sekä ymmärtäessään asian merkityksen, päämiehen kanta ratkaisee (15.1 §). Jos päämiehen toimintakelpoisuutta on rajoitettu lupa-asian osalta, edunvalvoja käyttää puhevaltaa yksin, kuten aiemmin todettiin (15.2 §). Mikäli päämies osoittaa tyytymättömyytensä maistraatin ratkaisuun, tulee lupapäätöksen liitteenä olevan valitusohjeen mukainen valitus toimittaa hallinto-oikeuden käsiteltäväksi. Valitusosoituksesta ilmenee myös valitusaika ja mistä se lasketaan (47 §).

Edunvalvojan ja päämiehen välisen yhteistoiminnan edistäminen on muutenkin tärkeää ja helpottaa lupamenettelyyn ryhtymistä. Näin ei ollut oikeusasiamiehen ratkaisussa OA dnro 2709/4/10, jossa edunvalvojan yhteistoiminta päämiehen kanssa ei ollut riittävää. Edunvalvoja ei ollut kuullut päämiestä tämän kiinteistön ja irtaimen omaisuuden myymiseen liittyvässä asiassa eikä ollut asiasta yhteydessä päämiehen sukulaisiin, joiden mielestä kiinteistön myyntiin ei olisi ollut tarvetta päämiehen varojen riittäessä hoitomaksuihin. Oikeusasiamiehen yhteyttä ottaneen kantelijan mukaan tieto myynnistä oli saatu kiinteistönvälittäjältä. Edunvalvoja ei myöskään suostunut kiinteistön myynnistä keskustelemaan häneen yhteyttä ottaneen kanssa ja oli hakenut päämiehen terveydentilasta kertovan lääkärintodistuksen vasta jälkikäteen.

Oikeusasiamies perustaa ratkaisunsa muun muassa holhustoimilain 43. §:n 1. ja 2. momentteihin, jonka mukaan edunvalvojan on ennen päätöksen tekoa kuultava päämiehensä mielipide asiaan, mikäli tämä tapahtuu ilman hankaluutta ja päämies kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Päämiehen oman kodin myymiseen ryhtyminen on sen verran merkittävä ja riskialtis oikeustoimi päämiehen oikeusturvan kannalta, minkä vuoksi mielipidettä tulisi tiedustella esimerkiksi pyrkimällä keskustelemaan päämiehen kanssa. Ratkaisussaan oikeusasiamies toteaa, että holhustoimilaissa ei ole säännöksiä siitä, minkälainen merkitys päämiehen kuulemiselle tulisi antaa, joka on lupamenettelyn ryhtymiseen liittyviä vaikeimpia päätöksiä, oli päämiehen toimivaltaa sitten rajoitettu tai ei, tai onko päämies vajaavaltainen. Oikeusasiamies ottaa ratkaisussaan esiin myös sen, kuten edellä todettiin, että edunvalvoja ei ole tiedustellut päämiehen mielipidettä kiinteistön myyntiin eikä kiinteistössä olevaan irtaimeen omaisuuteen. Edunvalvoja on vain selvittänyt, onko päämies käynyt kiinteistöllä, mutta kyseisellä tiedolla ei kuitenkaan ole vaikutusta päämiehen mielipiteen selvityksessä, jonka

takia edunvalvoja ei voi sitä käyttää perusteenaan myydä päämiehen kiinteistö. Kiinteistön myyntiin oli ryhdytty jo helmikuussa, kun lääkärinlausunto päämiehestä oli pyydetty vasta maaliskuussa ja saatu hutikuussa. Maistraatti on myöntänyt luvan oikeustoimeen toukokuussa ja edunvalvoja käyttikin lääkärinlausuntoa perusteena olla kuulematta päämiestään. Edunvalvojan pyytämällä kuitenkin kyseisen lääkärinlausunnon päämiehestään oikeusasiamies tyytyy toiminnan moitittavuudessa saattamaan mielipiteensä edunvalvojan menettelystä tämän tietoon.

Oikeusasiamies esittää kantansa myös samassa kantelussa ilmenneeseen yhteydenpitoon päämiehen lähiomaisten kanssa. Holhoustoimilaki ei velvoita edunvalvojaa kertoamaan päämiehen taloudellisista asioista päämiehen lähiomaisille. Myös lain salassapitosääntely asettaa rajansa sille, että edunvalvoja ei voi paljastaa tietoja päämiehestään eikä tämän taloudellisista asioista. Läheisiin päin suuntautuvan yhteydenoton voisi nähdä myös prosessia viivästyttävänä tekijänä, mutta asiassa tulee huomioida myös päämiehen tahto, joka on osa edunvalvojan tehtäviä päämiehen asioita hoitaessa ihmisarvon kunnioittamisen periaatteen mukaisesti. Päämies haluaa olla aktiivisesti tekemisissä ja yhteydessä lähimpiin omaisiin tai vastaavasti kieltää edunvalvojaa luovuttamasta tietoja omaisille. Tapauksessa päämiehen lähiomaisten osoittaman kiinnostuksen hänen irtainta omaisuutta kohtaan voidaan nähdä oikeusasiamiehen mukaan niin, että edunvalvoja ei ole velvollinen ottamaan päämiehen läheisiin yhteyttä siinä asiassa, kuka olisi kiinnostunut ostamaan päämiehen irtaimen omaisuuden. Oikeusasiamies vetoaa kuitenkin oikeusministeriön 14.4.2011 antamaan suositukseen, jonka mukaan edunvalvoja voisi harkintavaltansa mukaan miettiä yhteydenpitoa lähiomaisiin päämiehen etuna, jos päämies ei itse pysty ottamaan kantaa asiaan, vaikka lähtökohtana onkin salassapitovelvollisuus.

Lopuksi oikeusasiamies toteaa kaupan edunmukaisuuden päämiehen puolesta tehdessä oikeustoimessa maistraatin myöntäessä edunvalvojalle luvan ryhtyä päämiehen kiinteistön myyntiin. Päämiehen edunmukaisuus käy siis ilmi jo siitä, että holhousviranomaisena toimiva ja edunvalvojen toimintaa valvova maistraatti on myöntänyt edunvalvojalle luvan oikeustoimeen.

6 LAHDEN OIKEUSAPUTOIMISTON EDUNVALVONTAYKSIKÖN JA HÄMEEN MAISTRAATIN LAHDEN YKSIKÖN MENETTELY LUPA-ASIOISSA

Holhousoikeudellisten lupa-asioden kanssa käytettäviin menettelytapoihin pääsin tutustumaan käytännössä ollessani syventävässä harjoittelussa Lahden oikeusaputoimiston Edunvalvontayksikössä, jossa yksi työtehtävistäni oli lupahakemuksen valmistelussa avustaminen. Käytännön toiminnan ymmärtämistä helpotti myös Edunvalvontayksikön kahden edunvalvojan sekä Hämeen maistraatin Lahden yksikön henkikirjoittajan ja esittelijän haastattelu. Haastatteluiden määrältä olisin toivonut enemmän, mutta niiden lopputulokseen sisällöllisesti olen kuitenkin tyytyväinen. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina strukturoitua eli lomakehaastattelua käyttäen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2008, 203, 205). Mallit käytetyistä haastattelulomakkeista löytyvät kohdasta liitteet (Liite 2 ja Liite 3).

6.1 Edunvalvojen ja maistraatin toiminta luvanvaraisissa oikeustoimissa haastatteluiden pohjalta

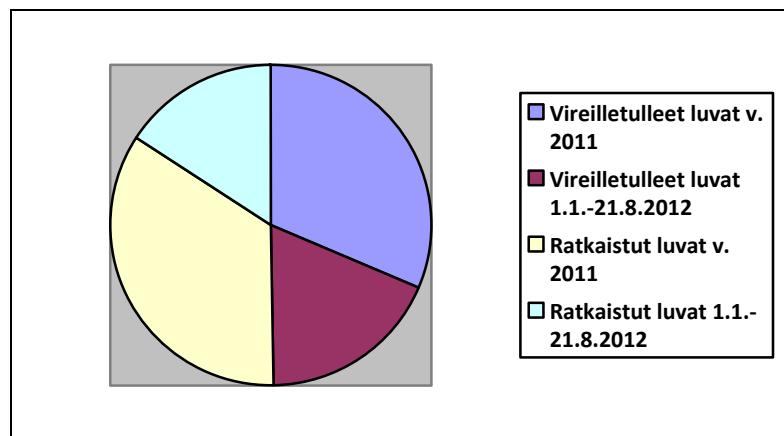
Tässä luvussa käydään läpi edunvalvojen sekä maistraatin haastatteluiden antia esittämällä pääkohtia haastatteluiden tuloksista. Kaikkien haastateltujen kommentit esitetään nimettöminä ja kursivoituina.

Haastatteluiden perusteella voisi sanoa, että eniten lupia maistraatilta haetaan ositukseen ja perinnönjakoon sekä kiinteistön myyntiin. Oikeastaan kaikki haastateltavat henkilöt olivat tätä mieltä. *Painopiste on epäilemättä ollut kuluvana vuonna enenevästi jäämistöoikeudellisissa luvissa, tarkemmin sanoen ositusta, omaisuuden erottelua ja/tai perinnönjakoa koskevissa lupa-asioissa.* Huomioitavana asiana lupien hakemisessa on kiinteistönkauppaa varten tarvittavien lupien vähentyminen, joka on selitettävissä tämänhetkisen talouden suhdanteilla. Lupaa kiinteistön kauppaa varten on kasvavissa määrin haettu kuolinpesän selvittämistä varten. Lupia haetaan edelleen enemmän asunto-osakkeen kauppaa varten. *Painopisteen siirtyminen ostoissa ja myynneissä kiinteistöistä asunto-osakkeisiin näkyy jossain määrin myös holhousoikeudellisissa lupa-asioissa.*

Luvanvaraisen oikeustoimen hakeminen maistraatilta käynnistyy edunvalvojan toimesta, jolla on hakijalegitimaatio. *Edunvalvoja toimittaa lupahakemuksen ja tarvittavat liitteet maistraattiin. Liitteet riippuvat lupaa tarvitsevasta oikeustoimesta, esimerkiksi jäämistöoikeudellisissa luvissa tarvitaan perukirja, virkatodistukset, mahdoli-*

nen testamentti sekä luonnos ositus- ja perinnönjakokirjasta. Mitä enemmän liitteitä laittaa mukaan, sen parempi, jotta lupahakemus menisi kerralla oikein. Täydennyskehottuksia lupahakemusta varten Hämeen maistraatin Lahden yksikkö on joutunut lähettämään harvoin. Myyntiluvat ovat ongelmattomia, jäämistöoikeudelliset sekä lainan ottamis- ja panttaamisasiat vaativat joskus lisäselvitystä, koska esimerkiksi jäämistöoikeudellisissa asioissa perintökaaren ja avioliittolain yhteensovittaminen tuottaa vaikeuksia. Lupahakemuksia oikeustoimia varten tulee välillä myös jälkikäteen. Tilanteet ovat olleet sellaisia, jossa päämiehellä on riidaton omistusoikeus. Myös välillä kaupanteossa, jotta vastapuoli saadaan pidettyä kaupassa mukana ja kun luovutus tehdään käypään hintaan, jonka määrittää ulkopuolinen asiantuntija. Syitä lupahakemuksen hylkäämiselle ei ole paljon, sillä pohdittavana on lähinnä kysymys, onko oikeustoimi päämiehen edunmukainen vai ei. Lupahakemus voidaan hylätä, jos se ei ole päämiehen edunmukainen, osakkuusasema on kuolinpesässä väärin tai jos omaisuus on arvostettu väärin.

Maistraatissa tilastoidaan vireille tulleet sekä ratkaistut lupahakemukset, eikä lupahakemuksia tilastoida esimerkiksi oikeustoimikohtaisesti. Maistraatin raportointiominaisuudet ovat melko rajoitetut maistraatin järjestelmässä. Maistraatin Lahden yksikön asiankäsittelyjärjestelmän raportointitoiminnon mukaan Lahdessa käsiteltiin vireille tulleita lupa-asioita vuonna 2011 yhteensä 229 kappaletta, joista ratkaistiin 251 kappaletta. Vuonna 2012 1.1. – 21.8.2012 mennessä Lahden yksikössä lupahakemuksia on tullut vireille 133 kappaletta, joista on ratkaistu yhteensä 115 kappaletta. Haastattelun mukaan lupahakemuksia on tullut vireille vuonna 2012 Hämeen maistraatin Lahden yksikössä 21 kappaletta enemmän vuoteen 2011 verrattuna. Kuva 1. havainnollistaa asiaa:

Kuva 1. Vireille tulleet ja ratkaistut lupa-asiat vuosina 2011 - 2012

Yleisesti ottaen luvanvaraisen oikeustoimen tarpeellisuuden arviointi ei ole hankalaa. *Juristin mukana olo prosessissa, esimerkiksi perinnönjakoluonnosta laatiessa helpottaa.* Päämiestä mielipide on otettava huomioon, mutta lähinnä päänvaivaa voi aiheuttaa erityisen varakas päämies. *Jos omaisuutta on paljon, vaikeuttavat omaisuuden arvostuskysymykset esimerkiksi maatilojen ja metsien osalta luvanhakemisprosessia. Mielestäni oikeaoppisesti päämiehen omaisuuteen puututaan kuitenkin mahdollisimman vähän.* Päämiehen mielipide otetaan huomioon kuulemalla tätä ja edunvalvojan tavoitteena onkin päämiehen suostumuksen saaminen oikeustointa varten. *Päämiehen suostumuksen saaminen oikeustoimeen ei ole vaikeaa, hyödyntämällä eri tapoja saavutetaan paras lopputulos, kuten selostamalla, keskustelemalla varsinkin, jos tapaus on epäselvä ja huomioidaan, pystyykö päämies ilmaisemaan mielipidettään.*

Työn määrän ja sen koordinoiminen lupa-asioissa on koettu aiheuttavan välillä ongelmia lupa-asioissa sekä edunvalvontayksikössä että maistraatissa. Tiedonkulkua viranomaisten välillä lupa-asioihin liittyen voisi tehostaa. *Viestintäkanavaksi tulisi valita mieluummin sähköposti kuin puhelin, sillä sähköpostissa ovat muistiinpanot ikään kuin valmiina, joka on omiaan nopeuttamaan asioiden edistymistä. Ydinajatuksena olisi toiminnan virtaviivaistaminen.*

6.2 Yhteenveto

Yhteenvetona haastatteluista voisi todeta, että Lahden oikeusaputoimiston edunvalvojat hakevat eniten lupia Hämeen maistraatin Lahden yksiköltä jäämistöoikeudellisiin lupa-asioihin, kuten ositus- ja perinnönjakoon. Edunvalvojat kokevat luvanvaraisen oikeustoimen hakemisen keskeisinä toiminaan, eivätkä miellä lupaprosessia hankalaksi kuin yksittäisissä tapauksissa. Hankalissa tapauksissa edunvalvojat kääntyvätkin maistraatin puoleen päämiehen edun turvaamiseksi ja ymmärtävät toimintansa valvonnan maistraatin taholta. Myös maistraatin taholta holhousoikeudellinen lupamenettely nähdään pääpiirteissään joustamattomana eikä maistraatti joudu pyytämään edunvalvojilta lisäselvitystä lupa-asiaan liittyen juuri koskaan. Edunvalvojan hakemia lupia hylätään harvoin. Molemmat viranomaiset kokevat yhteistyönsä ja toimintansa myönteisenä asiana, vaikkakin tiedonkulkuun ja lupamenettelyn käsittelyaikoihin toivottaisiin parannusta.

6.3 Ratkaisuehdotuksia

Ratkaisuna edunvalvojien ja maistraatin välisen yhteistyön ja toiminnan sujuvoittamiselle voisi nähdä osaltaan kommunikoinnin parantamisen. Molemmilla viranomaisilla työtä tuntuisi olevan enemmän kuin aikaa, minkä vuoksi yhteistyötä tulisi parantaa. Edunvalvontayksikössä järjestettävissä sisäisissä kokouksissa voitaisiin pohtia enemmän lupamenettelyn joutuisuutta ja sen parantamista molempien ja ennen kaikkea päämiehen näkökulmista esimerkiksi saattamalla kokouksen pöytäkirja maistraatin tietoon tai pyytämällä maistraatista nimetty yhdyshenkilö sisäisiin kokouksiin mukaan. Tämä voisi helpottaa molempien viranomaisten tiedonsaantia lupamenettelyä koskien.

Toisinaan käsittelyajat ovat muodostaneet ongelmia hallintomenettelyssä. Lupamenettelyssä käsittelyn viivästyminen on omiaan vaarantamaan päämiehen edun. Käsittelyn joutuisuutta voisi turvata nimenomaan edunvalvojan lupahakemuksen huolellisella valmistelulla edunvalvojan varmistuen, että kaikki lupaa varten tarvittavat liitteet ja perustelut käyvät ilmi hakemuksesta sekä erityisesti päämiehen mielipide oikeustoimeen päämiehen kuulemisen muodossa. Mikäli edunvalvojalla olisi vaikeuksia kuulla päämiestään tai päämies muuten olisi yhteistyökyvytön toimimaan edunvalvojansa kanssa, voisi käsittelyn joutuisuutta parantaa maistraatin suorittamalla kuulemisen asettamalla päämiehelle aikavaatimuksen, jonka kuluessa tämän tulisi kuulemiseen reagoida. Näin voitaisiin välttää sekä edunvalvojan että maistraatin suorittama kaksinkertainen kuuleminen, joka hidastaa luvan käsittelyn joutuisuutta.

Edellä käsitelty asianosaisen oikeus saada asiansa käsittelyyn kuluvasta ajasta aika-arvio hallintolain 23.2 §:n mukaan turvaa päämiehen oikeuksia lupa-asian käsittelyssä. Toisaalta käsittelyn viivästyessä aika-arvioiden antaminen syö maistraatin resursseja lisäämällä työmäärää, mikä taas on omiaan viivästyttämään lupa-asian käsittelyä. Käsittelyaika-arvion antaminen kuuluu kuitenkin ihmisen turvattuihin perusoikeuksiin, joten sitä ei voida poistaa toiminnan ja käsittelyn nopeuttamiseksi. Käsittelyyn kuluvasta aika-arviosta voisi laatia yleisen mallipohjan, johon maistraatti täyttäisi päämiehen ja tämän puolesta haettavan luvanvaraisen oikeustoimen tiedot. Tällä tavalla valmis pohja voisi hieman nopeuttaa käsittelyn kulkua, jolloin aikaa ei kuluisi turhaan käsittelyaika-arvion laatimiseen täyttämällä tiedot jo valmiiseen pohjaan.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Työn johtopäätöksessä voidaan todeta, että jo holhouslain aikana säädetyt säännökset luvanvaraisista oikeustoimista on otettu hallituksen esityksen mukaan lähes muuttumattomina uuteen holhoustoimilakiin pieniä lisäyksiä lukuun ottamatta. Uuden holhoustoimilain myötä holhouslautakunnat lakkautettiin ja luvanvaraisia oikeustoimia siirtyivät käsittelemään ainoastaan uutena paikallishallinnon holhousviranomaisena toimivat maistraatit. Tämä on osaltaan helpottanut ja yhdenmukaistanut sitä, ettei lupahakemusten merkittävyyden välillä tehdä enää kahtiajakoa, jonka mukaan merkittävimmät lupahakemukset toimitettiin käräjäoikeuksien ratkaistaviksi ja vähemmän merkittävät holhouslautakuntien ratkaistaviksi.

Päämiehen puolesta tehtävien luvanvaraisten oikeustoimien oikeustoimikohtaisen luettelon löytyessä holhoustoimilaista ei oikeustoimen luvanvaraisuuden pohtiminen ole niinkään ongelmallista. Ongelmia voisi ilmetä lähinnä lupahakemuksen mukana olevien liitteiden kanssa, varsinkin hankalissa jäämistöoikeudellisissa asioissa, kuten ositus- ja perinnönjaossa. Tällöin edunvalvojan kannattaa konsultoida maistraattia lupahakemusta laatiessaan.

Haastavimpina asioina lupamenettelyssä voidaan nähdä päämiehen edun turvaaminen toteutettava kuulemismenettelynä sekä lupa-asian käsittelyn joutuisuus. Päämiehen kuuleminen voi osoittautua hankalaksi, mikäli päämies ei halua olla yhteistoiminnassa edunvalvojansa kanssa tai on eri mieltä oikeustoimen tarpeellisuudesta. Tällöin mieli-pidettä voi olla vaikea selvittää. Myös maistraatin olisi tämänlaisessa tapauksessa hyvä suorittaa kuuleminen, joka voisi mahdollisesti hidastaa lupa-asian sujuvaa käsitte-lyä. Käsittelyaika-arvioiden antamisenkin asianosaisille voi osaltaan nähdä hidastavan maistraatin toimintaa, eikä niiden antamisesta löydy säännöksiä laista. Käsittelyaiko- jen antamisessa ja sen kehittämisessä voisi nähdä olevan aihetta myös jatkotutkimuk- selle.

LÄHTEET

- Anttila, S. 2009. Holhoustoimilaki käytännössä. Saatavissa: <http://www.edilex.fi.xhalax-ng.kyamk.fi:2048/lakikirjasto/8052.pdf> [viitattu 7.8.2012].
- AOA dnro 783/4/04.
- Blomqvist, J. 2012. Haastattelu. 13.6.2012. Lahti: Lahden oikeusaputoimiston Edunvalvontayksikkö.
- Hallintolaki 6.6.2003/434.
- Hallituksen esitys 203/2010.
- Hallituksen esitys 72/2002.
- Hallituksen esitys 146/1998.
- Hallituksen esitys 16/1995.
- Heikkinen, A., Heusala, A., Mäkelä, S. & Nuotio, K. 2003. Holhoustili. Helsinki: WSOY Lakitieto.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. Tutki ja kirjoita. 2008. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Holhouslaki 19.8.1898/34. (kumottu)
- Kirjavainen, K. 2012. Haastattelu. 14.6.2012. Lahti: Lahden oikeusaputoimiston Edunvalvontayksikkö.
- Kulla, H. 2012. Hallintomenettelyn perusteet. Helsinki: Talentum.

Laki holhustoimesta 1.4.1999/442.

Lakivaliokunnan mietintö 28/2010 vp.

Miten menettelen – Maistraatin luvan hakeminen. Saatavissa: www.maistraatti.fi
[viitattu 7.8.2012].

OA dnro 2709/4/10.

Parviainen, E., Rubanin, M. 2009. Holhustoimen lainsäädäntö. Helsinki: Edita.

Perintökaari 5.2.1965/40.

Ruotsalainen, S. 2012. Haastattelu. 12.6.2012. Lahti: Hämeen maistraatti Lahden yksikkö.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Valkama, P. 2012. Haastattelu. 12.6.2012. Lahti: Hämeen maistraatti Lahden yksikkö.

Valtion virkamieslaki 19.8.1994/750.

Välimäki, P. 2008. Holhustoimen pääpiirteet. Helsinki: WSOYpro.

Liite 1. Lahden oikeusaputoimiston yleisten edunvalvojien käyttämä lupahakemuslomake

LAHDEN

LUPAHAKEMUS

(HolhTL 34§ ja 36§:ssä tarkoitettu lupa-asia)

OIKEUSAPUTOIMISTO

HAKIJA	Nimi
	Yhteystiedot

PÄÄMIES	Nimi	Henkilötunnus
----------------	------	---------------

HAKEMUS	
----------------	--

PERUSTELUT	
-------------------	--

PÄÄMIEHEN MIELIPIDE TAI SYY KUULEMATTA JÄTTÄMISEEN	
---	--

PÄIVÄYS JA ALLEKIRJOITUS	Päiväys (paikka ja aika)	Allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITTEET	
-----------------	--

Liite 2. Edunvalvojan tarvitsemat luvat maistraatilta määrättyjä oikeustoimia varten (edunvalvonnan haastattelulomake)

EDUNVALVOJAN TARVITSEMAT LUVAT MAISTRAATILTA MÄÄRÄTTYJÄ
OIKEUSTOIMIA VARTEN (EDUNVALVONNAN HAASTATTELULOMAKE)

1. Mihin oikeustoimiin haette eniten lupia maistraatilta?
2. Onko luvanvaraisen oikeustoimen tarpeen arviointi hankalaa, ts. onko oikeustoimen edunmukaisuuden ja taloudellisen hyödyn sekä tuottavuuden punnitseminen vaikeaa?
3. Onko päämiehen suostumuksen saaminen luvanvaraiseen oikeustoimeen ongelmatonta?
4. Onko luvan hakeminen monimutkainen prosessi, tarvitseeko lisätietoja etsiä usein esimerkiksi muilta viranomaisilta?
5. Mitä liitteitä ja perusteluita lupahakemukseen tulee yleensä liittää, jotta maistraatti myöntäisi luvan päämiehen hyväksi tehtävälle oikeustoimelle?
6. Miten lupamenettelyn kulku edunvalvojan näkökulmasta etenee?
7. Ilmeneekö lupapäätösten tiedoksiannoissa ongelmia, vaatiiko maistraatti usein lisäselvitystä?
8. Lisättävää / vapaa sana?

Liite 3. Edunvalvojan tarvitsemat luvat maistraatilta määrättyjä oikeustoimia varten (maistraatin haastattelulomake)

EDUNVALVOJAN TARVITSEMAT LUVAT MAISTRAATILTA MÄÄRÄTTYJÄ
OIKEUSTOIMIA VARTEN (MAISTRAATIN HAASTATTELULOMAKE)

1. Mihin oikeustoimiin lupia useimmiten haetaan?
2. Tilastoidaanko lupapäätökset?
3. Miten lupamenettelyn kulku maistraatin näkökulmasta etenee?
4. Onko Hämeen maistraatin Lahden yksikkö ollut tilanteissa, joissa edunvalvoja hakee lupaa oikeustoimeen vasta jälkeenpäin?
5. Onko lupa-asioiden käsitteleminen ongelmattonta, tarvitseeko usein pyytää lisäselvityksiä edunvalvojilta?
6. Miten mahdollisia ongelmatilanteita voitaisiin korjata, jotta tiedonkulku maistraatin ja edunvalvonnan välillä olisi sujuvampaa?
7. Mikä voisi olla syynä mahdollisen lupahakemuksen hylkäämiselle?
8. Lisättävää / vapaa sana?